

Ks. Bogdan Zbroja (PAT, Kraków)

Janowe „έντολή”

Czytając dzieła św. Jana w Nowym Testamencie, spotykamy wiele razy stwierdzenie, w którym autor natchniony mówi o zachowywaniu Bożego przykazania – έντολή. Ów nakaz pochodzący od Boga domaga się posłuszeństwa i realizacji. Rodzą się w tym momencie następujące kwestie: czego Bóg oczekuje od człowieka? A więc co jest treścią Jego nakazu oraz kto i w jaki sposób winien respektować te polecenia?

Słowniki greckie dość ogólnie mówią o samym terminie: έντολή, skrótowo tylko wymieniając teksty św. Jana¹. Z tego też powodu autor niniejszego artykułu, pragnąc przybliżyć tę tematykę szerszemu gronu miłośników Biblii, postanowił na nowo, głębiej przyjrzeć się temu ważnemu słowu, ukazującemu szczegółowe relacje pomiędzy Bogiem i człowiekiem w Pismach św. Jana. W niniejszym tekście postaramy się przybliżyć znaczenie i rozumienie sensu przykazań Bożych w literaturze, której *autorem ludzkim* jest *umiłowany Uczeń Jezusa*. Początkowo zapoznamy się ze znaczeniem słownikowym prezentowanej tematyki. Następnie przedstawimy lokalizację wystąpień analizowanego słowa w dziełach św. Jana, by pod koniec podsumować zebrany materiał w logiczne wnioski, służące pogłębieniu myśli zawartej w biblijnej *literaturze janowej*.

¹ Najlepiej mówi o tym: S. Schrenk, έντολη, [w:] G. Kittel (red.), *Theologisches Wörterbuch zum Neuen Testament*, band II, Stuttgart 1935, s. 55 n., jednakże nawet i on nie prezentuje literalnie wszystkich odniesień w *literaturze janowej*.

Zakres badań

Św. Jan posługuje się słowem *ἐντολή, ἡ; -ῆς*, które oznacza: polecenie, nakaz, rozkaz, przykazanie lub przepis². Termin ten prawie zawsze ukazuje wolę pochodzącą od Boga lub Chrystusa, która obli-guje człowieka do zachowywania tego, co jest zgodne z zamysłem Stwórcy³. Wyraz ten zawiera w sobie także zamysł Bożej mądrości, która prowadzi człowieka do zjednoczenia z Nieskończonym⁴. W *literaturze janowej* wyraz ten pojawia się 30 razy. W Ewangelii występuje dziesięć razy, w Listach (Pierwszy i Drugi) – osiemnaście, i dwukrotnie w Apokalipsie⁵.

Analizując występowanie tego słowa w dziełach św. Jana, można streścić podejście do zachowywania przykazań Bożych w trzech głównych wymiarach. Najpierw zastanowimy się nad przesłaniem Czwartej Ewangelii, następnie pochylimy się nad Listami, by w końcu dokonać analiz tekstów Apokalipsy. Te wymiary staną się dla nas podstawą podziału treści niniejszego artykułu.

Wymiar ewangeliczny

Umiłowany Uczeń Jezusa (por. J 13, 23) mówi w swojej Ewangelii o przykazaniu Bożym (*ἐντολή*) dziesięciokrotnie: J 10, 18; 11, 57; 12, 49. 50; 13, 34; 14, 15. 21; 15, 10 (2 razy). 12⁶. Badany termin pojawia się tu w sześciu centralnych rozdziałach od 10 do 15.

Zawarte są tu słowa traktujące o Jezusie – *Dobrym Pasterzu* (J 10, 11–21), który otrzymał od Ojca „nakaz” (*ἐντολή*), by oddać swoje

² Por. R. Popowski, *Wielki Słownik Grecko – Polski Nowego Testamentu*. Wydanie z pełną lokalizacją greckich haseł, kluczem polsko – greckim oraz indeksem form czasownikowych, Warszawa 1994, s. 202.

³ Por. W. J. Harrelson, *Commandment*, [w:] G. A. Buttrick (ed.), *The Interpreter's Dictionary of The Bible*, Nashville²¹ 1992, s. 662–663.

⁴ Por. S. Schrenk, *ἐντολη*, dz. cyt., s. 55.

⁵ Por. R. Morgenthaler, *Statistik des neutestamentlichen Wortschatzes*, Zürich 1958, s. 96.

⁶ Por. H. Bachmann, W. A. Slaby, *Konkordanz zum Novum Testamentum Graece*, Berlin – New York 1987, k. 626.

życie za owce, i by znów odzyskać (J 10, 18: *ἐξουσίαν ἔχω θείναι αὐτήν, καὶ ἐξουσίαν ἔχω πάλιν λαβεῖν αὐτήν· ταύτην τὴν ἐντολὴν ἔλαβον παρὰ τοῦ πατρός μου*). Zachowanie owego nakazu ukazuje różnicę pomiędzy najemnikami, a Jezusem – *Dobrym Pasterzem* (w. 12 n.). On ma moc (*ἐξουσία*) oddać życie za owce i posiada moc znów je otrzymać (*πάλιν λαβεῖν αὐτήν*)⁷. Widać wyraźnie, że żaden z ludzi nie jest w stanie spełnić tego nakazu Boga, tylko Jezus Chrystus! Człowiek może oddać życie za drugiego, ale nie ma mocy na nowo otrzymać życia. Dlatego dostrzegamy tu niezmiernie ważną myśl, a mianowicie *nakaz* pochodzący od Boga wymaga od odbiorcy aż tyle, ile jest w stanie on wykonać (por. Łk 12, 48).

W podobnym duchu prezentuje św. Jan wypowiedź Jezusa, który mówi, że otrzymał od Ojca *nakaz* (ἐντολή), dotyczący tego, co ma powiedzieć i oznajmić ludziom (J 12, 49: *ἐγὼ ἐξ ἑμαυτοῦ οὐκ ἐλάλησα, ἀλλ' ὁ πέμψας με πατήρ αὐτός μοι ἐντολὴν δέδωκεν τί εἶπω καὶ τί λαλήσω*). Dotykamy tutaj jeszcze głębszego wymiaru posłuszeństwa nakazowi Ojca⁸. Nie chodzi tu tylko o uczynek heroiczny lub cudowny, jakim jest oddanie życia i zmartwychwstanie, ale o myślenie i mówienie tylko tego, co Bóg chce. Jezus wypowiada słowa, które są słowami Boga. Nie mówi od siebie, ponieważ *nie pragnie własnej chwwały* i wywyższenia, ale chce uwielbienia samego Boga (por. J 7, 18). Kolejny werset potwierdza tę myśl (J 12, 50: *οἶδα ὅτι ἡ ἐντολὴ αὐτοῦ ζωὴ αἰώνιος ἐστίν. ἂ οὖν ἐγὼ λαλῶ, καθὼς εἴρηκέν μοι ὁ πατήρ, οὕτως λαλῶ*), gdzie Jezus mówi ludziom dokładnie to, co powiedział Doń Ojciec⁹.

Idąc dalej w naszych analizach dochodzimy do rozdziału trzynastego, gdzie autor natchniony opisuje *Ostatnią Wieczerzę* i *Mowę Pożegnálną*. W czasie tej podniosłej uroczystości Jezus ustanawia *nowe*

⁷ Por. T. Okure, *Ewangelia według św. Jana*, [w:] *Międzynarodowy Komentarz do Pisma Świętego. Komentarz katolicki i ekumeniczny na XXI wiek*, red. W. R. Farmer, Warszawa 2000, s. 1342.

⁸ Por. J. Schneider, *Das Evangelium nach Johannes. Theologischer Handkommentar zum Neuen Testament*, Berlin 1976, s. 240.

⁹ W duchu tej myśli napisze autor Listu do Hebrajczyków takie słowa: „*Πολυμερῶς καὶ πολυτρόπως πάλαι ὁ θεὸς λαλήσας τοῖς πατέρασιν ἐν τοῖς προφήταις ἔπ' ἐσχάτου τῶν ἡμερῶν τούτων ἐλάλησεν ἡμῖν ἐν υἱῷ*” (Hbr 1, 1 n.) – przyp. autora.

przykazanie miłości – *Ἐντολήν καινὴν δίδωμι ὑμῖν, ἵνα ἀγαπᾶτε ἀλλήλους, καθὼς ἠγάπησα ὑμᾶς ἵνα καὶ ὑμεῖς ἀγαπᾶτε ἀλλήλους* (J 13, 34). Chrystus w tym wydarzeniu ukazany jest jako Bóg, który ustanawia nowe przykazanie. Już nie tylko głosi wolę Ojca, który Go posłał, ale sam – jako Bóg – „nadaje” przykazanie miłości bliźniego. Echem tego stwierdzenia są słowa z rozdziału piętnastego: *αὕτη ἐστὶν ἡ ἐντολή ἡ ἐμή, ἵνα ἀγαπᾶτε ἀλλήλους καθὼς ἠγάπησα ὑμᾶς* (J 15, 12), które dokładnie cytuje powyższe słowa Chrystusa. Miłość bliźniego stanowi więc przykazanie, które ma w świecie wyróżniać uczniów Jezusa¹⁰. Słowa tego rozdziału (J 15) mówią o zjednoczeniu z Jezusem na bazie obrazu winnego krzewu i latorośli. Skoro więc więzami miłości zjednoczeni są ludzie z Jezusem, jak latorośle z winnym krzewem, to muszą być zjednoczeni także i z samymi sobą tym samym aktem. Miłość bliźniego winna być tak potężna jak miłość samego Jezusa do ludzi: *μείζονα ταύτης ἀγάπην οὐδεὶς ἔχει, ἵνα τις τὴν ψυχὴν αὐτοῦ θῆ ὑπὲρ τῶν φίλων αὐτοῦ* (J 15, 13) i zdolna nawet do ofiarowania życia za bliźniego.

Wejdźmy teraz w obszar o nieco innym kolorycie. W czasie *Mowy Pożegnalnej* Jezus naucza o domu Ojca (J 14, 1 n.), w którym jest wiele mieszkań. Wyraża tu ważne stwierdzenie, że trwa On w Ojcu, a Ojciec w Nim (w. 10; por. J 10, 30) i zapowiada *Pocieszyciela*. Warunkiem jednak otrzymania Ducha Świętego (*Pocieszyciela*) jest miłość Jezusa, którą mają realizować poprzez zachowywanie Jego przykazań: *Ἐὰν ἀγαπᾶτέ με, τὰς ἐντολάς τὰς ἐμὰς τηρήσετε* (J 14, 15)¹¹. Św. Jan mówi tu o przykazaniach w liczbie mnogiej (*τὰς ἐντολάς τὰς ἐμὰς*). Nigdzie jednak wyżej Jezus nie mówi o *przykazaniach*, ale głosi jedno *przykazanie miłości* bliźniego. Skąd więc owe przykazania (*τὰς ἐντολάς*) w liczbie mnogiej? Odpowiedzią z pewnością trzeba uczynić początek analizowanego zdania: *Ἐὰν ἀγαπᾶτέ με – jeśli mnie miłujecie*. Mamy więc drugie przykazanie – miłości Jezusa, z którego wypływa konieczność miłości drugiego człowieka. Jezus niejako potwierdza tę samą myśl w wersecie dwudziestym pierwszym: *ὁ ἔχων τὰς ἐντολάς*

¹⁰ Por. K. Romaniuk, A. Jankowski, L. Stachowiak, *Komentarz praktyczny do Nowego Testamentu*, t. I, Poznań–Kraków 1999, s. 541.

¹¹ Por. L. Stachowiak, *Ewangelia według św. Jana. Wstęp – Przekład z oryginału – komentarz*, Poznań–Warszawa 1975, s. 315.

μου καὶ τηρῶν αὐτάς ἐκεῖνός ἐστιν ὁ ἀγαπῶν με· ὁ δὲ ἀγαπῶν με ἀγαπηθήσεται ὑπὸ τοῦ πατρὸς μου, καὶ γὰρ ἀγαπήσω αὐτὸν καὶ ἐμφανίσω αὐτῷ ἑμαυτόν (J 14, 21). Stwierdzenie to nie ogranicza się tylko do nakazu miłości Jezusa, ale ukazuje to, co człowiek otrzyma w zamian za zachowywanie Jezusowego przykazania miłości: Ojciec będzie miłował takiego człowieka, sam Jezus podobnie go ukocha i objawi samego siebie. Również dziesiąty werset rozdziału piętnastego mówi: εἰάν τὰς ἐντολάς μου τηρήσητε, μενεῖτε ἐν τῇ ἀγάπῃ μου, καθὼς ἐγὼ τὰς ἐντολάς τοῦ πατρὸς μου τητήρηκα καὶ μένω αὐτοῦ ἐν τῇ ἀγάπῃ (J 15, 10). Zachowywanie przykazań Jezusa włącza ludzi w Jego miłość, podobnie jak sam Chrystus poprzez zachowanie przykazania Ojca trwa w Jego miłości. Przestrzeganie woli Jezusa wprowadza człowieka w najbardziej intymne relacje w Bogiem, który jest miłością (por. niżej 1 J 4, 16).

Rozdział jedenasty ukazuje inne ujęcie terminu: ἐντολή. Jest tu mowa o *poleceniu*, które wydali Arcykapłani i Faryzeusze, aby każdy, kto wie o miejscu pobytu Jezusa, doniósł im o tym, by mogli Go pojmać (J 11, 57: δεδώκεισαν δὲ οἱ ἀρχιερεῖς καὶ οἱ Φαρισαῖοι ἐντολάς ἵνα εἰάν τις γνῶ ποῦ ἐστιν μνηύση, ὅπως πιάσωσιν αὐτόν). Powodem takiego rozporządzenia jest fakt wskrzeszenia Łazarza, dzięki któremu wielu spośród Żydów uwierzyło w Jezusa (J 11, 44 n.). Polecenie to jest owocem narady Sanhedrynu, w czasie której Kajfasz wypowiedział proroctwo o Jezusie (w. 51). Żydzi chcieli stracić Jezusa, dlatego wydali nakaz, aby każdy, kto wie o miejscu Jego pobytu doniósł o tym *Wysokiej Radzie*.

Jak widzimy po przeanalizowaniu dziewięciu miejsc Ewangelii Janowej, termin: ἐντολή odnosi się do Jezusa, który otrzymał nakaz od Ojca, aby dokonać tego, co jest zamysłem Jego woli. Chrystus czyni i mówi to, co nakazał Mu Ojciec. Nie ma tu jednak absolutnie mowy o jakiegokolwiek *hierarchii* między Ojcem i Synem – objawienie bowiem mówi, że są sobie równi w Bóstwie¹². Centralnym przesłaniem Czwartej Ewangelii jest nowe przykazanie, które Jezus zostawia swoim uczniom – *przykazanie miłości*. To, co winno wyróżniać ucznia Jezusa, to miłość do drugiego człowieka tak potężna, jak sa-

¹² Por. *Breviarium Fidei. Wybór doktrynalnych wypowiedzi Kościoła*, red. S. Głowa, I. Bieda, Poznań 1989, s. 159.

mego Jezusa do niego. Miłość bliźniego rodzi się jednak z miłości ku Bogu. W jednym tylko przypadku badane słowo określa polecenie hierarchów (*οἱ ἀρχιερεῖς καὶ οἱ Φαρισαῖοι*), skierowane do innych ludzi, aby wykonali ich wolę. Zobaczmy teraz w jakim układzie myśli teologicznej występuje analizowane słowo w Listach św. Jana.

Wymiar epistolarny

Termin: *ἐντολή* możemy spotkać w Pierwszym i Drugim Liście św. Jana: 1 J 2, 3.4.7 (3 razy); 8; 3, 22.23 (2 razy); 24; 4, 21; 5, 2.3 oraz 2 J 4, 5, 6 (2 razy)¹³.

Autor natchniony stosuje tutaj analizowany termin w kontekście przykazania miłości bliźniego. Kluczowym stwierdzeniem koncentrującym nasze badania są słowa rozdziału piątego: ἐν τούτῳ γινώσκομεν ὅτι ἀγαπῶμεν τὰ τέκνα τοῦ θεοῦ, ὅταν τὸν θεὸν ἀγαπῶμεν καὶ τὰς ἐντολὰς αὐτοῦ ποιῶμεν. ³αὕτη γὰρ ἐστὶν ἡ ἀγάπη τοῦ θεοῦ, ἵνα τὰς ἐντολὰς αὐτοῦ τηρῶμεν, καὶ αἱ ἐντολαὶ αὐτοῦ βαρεῖαι οὐκ εἰσὶν (1 J 5, 2 n.).

Przestrzeżenie przykazań Boga winno wypływać z miłości ku Niemu oraz sama miłość Boga jest wypełnianiem Jego woli. Te dwa wymiary przenikają się nawzajem i wypływają jedno z drugiego. Kto zaś miłuje Boga, ten kocha też Jego dzieci (*τὰ τέκνα τοῦ θεοῦ*). Łatwo dostrzegalną różnicą w tym przesłaniu jest odpowiedź człowieka. Werset drugi mówi o czynieniu (*ποιέω*), zaś trzeci o przestrzeganiu (*τηρέω*) przykazań. Pierwsze ujęcie posiada wymiar bardziej ekspansyjny i zewnętrzny niż drugie; i stwierdza, że przykazania Boże nie są ciężkie (*βαρεῖαι οὐκ εἰσὶν*).

Zgłębiając dalej myśl Pierwszego Listu św. Jana napotykalmy takie słowa: „καὶ ὃ ἐὰν αἰτῶμεν λαμβάνομεν ἀπ’ αὐτοῦ, ὅτι τὰς ἐντολὰς αὐτοῦ τηροῦμεν καὶ τὰ ἀρεστὰ ἐνώπιον αὐτοῦ ποιῶμεν. ²³Καὶ αὕτη ἐστὶν ἡ ἐντολή αὐτοῦ, ἵνα πιστεῦσωμεν τῷ ὀνόματι τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ καὶ ἀγαπῶμεν ἀλλήλους, καθὼς ἔδωκεν ἐντολήν ἡμῖν. ²⁴καὶ ὁ τηρῶν τὰς ἐντολὰς αὐτοῦ ἐν αὐτῷ μένει καὶ αὐτὸς ἐν αὐτῷ· καὶ ἐν τούτῳ γινώσκομεν ὅτι μένει ἐν ἡμῖν, ἐκ τοῦ πνεύματος οὗ ἡμῖν ἔδωκεν” (1 J 3, 22 n.).

¹³ Por. H. Bachmann, W. A. Slaby, *Konkordanz...*, dz. cyt., k. 626–627.

Centralnym tekstem jest wyraźne stwierdzenie, czym jest przykazanie Boga – jest to *uwierzenie* (πιστεύω) w imię Syna Jego Jezusa Chrystusa i wzajemna miłość (w. 23). Wiara w Boga i miłość bliźniego stanowi więc swoiste *centrum* przesłania Pierwszego Listu św. Jana¹⁴. Kto tego przykazania przestrzega, ten trwa (μένει) w Panu, a On trwa w człowieku. Owo zjednoczenie wyraża się przez Ducha Świętego, którego daje Bóg. Dodatkowo można tego doświadczyć poprzez otrzymywanie wszystkiego o co prosi się Boga na modlitwie. Każdy kto strzeże przykazań wysłuchiwany jest na modlitwie (ἐὰν αἰτῶμεν λαμβάνομεν ἀπ’ αὐτοῦ – w. 22).

Syntezą powyższych ujęć są słowa zapisane w rozdziale czwartym: „καὶ ταύτην τὴν ἐντολὴν ἔχομεν ἀπ’ αὐτοῦ, ἵνα ὁ ἀγαπῶν τὸν θεὸν ἀγαπᾷ καὶ τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ” (1 J 4, 21). Przykazanie Boże naprowadza człowieka na przyjmowanie postawy Jego samego¹⁵: miłość do Niego (por. Pwt 6, 5 – ἀγαπήσεις κύριον τὸν θεὸν σου ἐξ ὅλης τῆς καρδίας σου καὶ ἐξ ὅλης τῆς ψυχῆς σου καὶ ἐξ ὅλης τῆς δυνάμεώς σου) i bliźniego (por. Kpł 19, 18 – ἀγαπήσεις τὸν πλησίον σου ὡς σεαυτόν)¹⁶.

Kolejne ujęcie przykazania Bożego opisuje autor natchniony w rozdziale drugim, gdzie jest mowa o formie przestrzegania przykazań: καὶ ἐν τούτῳ γινώσκομεν ὅτι ἐγνώκαμεν αὐτόν, ἐὰν τὰς ἐντολὰς αὐτοῦ τηρῶμεν. ⁴ὁ λέγων ὅτι ἔγνωκα αὐτόν καὶ τὰς ἐντολὰς αὐτοῦ μὴ τηρῶν, ψεύστης ἐστίν καὶ ἐν τούτῳ ἡ ἀλήθεια οὐκ ἔστιν (1 J 2, 3 n.).

Przestrzeżenie przykazań to kroczenie w prawdzie. Ważki zwrot zapisany jest w trzecim wersecie: ἐν τούτῳ γινώσκομεν ὅτι ἐγνώκαμεν αὐτόν – dwukrotnie autor natchniony używa tu słowa: γινώσκω, ale w różnym czasie. Pierwsze wystąpienie zapisane jest w czasie terażniejszym (*praesens*), drugie w czasie przeszłym dokonanym (*perfect*),

¹⁴ Por. P. Perkins, *Listy Janowe*, [w:] R. E. Brown, J. A. Fitzmyer, R. E. Murphy, *Katolicki Komentarz Biblijny*, Warszawa 2001, s. 1530.

¹⁵ Można by tę postawę nazwać: „naśladowaniem Boga” w Jego miłości ku sobie i ku człowiekowi – przyp. autora.

¹⁶ Owe dwa wymiary miłości połączył sam Jezus, mówiąc: ἀγαπήσεις κύριον τὸν θεόν σου ἐξ ὅλης [τῆς] καρδίας σου καὶ ἐν ὅλη τῇ ψυχῇ σου καὶ ἐν ὅλη τῇ ἰσχύϊ σου καὶ ἐν ὅλη τῇ διανοίᾳ σου, καὶ τὸν πλησίον σου ὡς σεαυτόν (Łk 10, 27 i par.) – przyp. autora.

którego skutki są aktualne w teraźniejszości¹⁷. Przestrzeganie przykazań stanowi więc podstawę poznania Boga. To samo mówi werseł czwarty, tylko w formie negatywnej.

Wersety siódmy i ósmy tego rozdziału ujmują to nieco inaczej: Ἀγαπητοί, οὐκ ἐντολὴν καινὴν γράφω ὑμῖν ἀλλ' ἐντολὴν παλαιὰν ἣν εἴχετε ἀπ' ἀρχῆς· ἡ ἐντολὴ ἡ παλαιὰ ἐστὶν ὁ λόγος ὃν ἠκούσατε. ὁπίσθιν ἐντολὴν καινὴν γράφω ὑμῖν, ὃ ἐστὶν ἀληθὲς ἐν αὐτῷ καὶ ἐν ὑμῖν, ὅτι ἡ σκοτία παράγεται καὶ τὸ φῶς τὸ ἀληθινὸν ἤδη φαίνει" (1 J 2, 7 n.).

Autor nie mówi o *nowym przykazaniu* (ἐντολὴν καινὴν), ale o *starym* (ἐντολὴν παλαιάν), którym jest przyjęta przez wierzących nauka Jezusa. Nauka ta ma jednak swoje *novum* w sobie. Wyjątkowość przykazania pochodzi od mocy miłości, która jest jedna i przenika Boga i człowieka (ἐν αὐτῷ καὶ ἐν ὑμῖν)¹⁸. Bóg dał człowiekowi Ducha miłości, który inspirował wierzącego do wypełniania w życiu tego, co uczynił Jezus – umiłowania Boga i bliźniego.

Drugi List św. Jana wyraźnie do tego nawiązuje, mówiąc: Ἐχάρην λίαν ὅτι εὔρηκα ἐκ τῶν τέκνων σου περιπατοῦντας ἐν ἀληθείᾳ, καθὼς ἐντολὴν ἐλάβομεν παρὰ τοῦ πατρός. Ἐκαὶ νῦν ἐρωτῶ σε, κυρία, οὐχ ὡς ἐντολὴν καινὴν γράφων σοι ἀλλὰ ἣν εἴχομεν ἀπ' ἀρχῆς, ἵνα ἀγαπῶμεν ἀλλήλους. Ἐκαὶ αὕτη ἐστὶν ἡ ἀγάπη, ἵνα περιπατῶμεν κατὰ τὰς ἐντολάς αὐτοῦ· αὕτη ἡ ἐντολὴ ἐστὶν, καθὼς ἠκούσατε ἀπ' ἀρχῆς, ἵνα ἐν αὐτῇ περιπατήτε" (2 J 4, 5, 6).

Miłość polega na postępowaniu w prawdzie (περιπατοῦντας ἐν ἀληθείᾳ) według Bożych przykazań (κατὰ τὰς ἐντολάς), które nakazują miłować bliźniego (ἵνα ἀγαπῶμεν ἀλλήλους)¹⁹. Interesujące jest użycie przez Jana liczby mnogiej – τὰς ἐντολάς w wersecie szóstym. W tekstach *janowych* użycie tej formy zwraca uwagę na konieczność realizowania miłości Boga i człowieka. Tylko w jednym przypadku (J 11, 57) forma ta odnosi się do decyzji Arcykapłanów i Faryzeuszów (zob. wyżej).

¹⁷ Por. A. i K. Korusowie, *Hellenike Glotta. Podręcznik do nauki języka greckiego*, Warszawa–Kraków 1994, s. 133; por. A. Paciorek, *Elementy składniowe biblijnego języka greckiego. Na podstawie M. Zerwick, Graecitas biblica*, PIB Roma, Kielce 2001, s. 89.

¹⁸ Por. C. S. Keener, *Komentarz historyczno – kulturowy do Nowego Testamentu*, Warszawa 2000, s. 572.

¹⁹ Por. K. Romaniuk, A. Jankowski, L. Stachowiak, *Komentarz...*, dz. cyt., t. II, s. 580.

Wymiar epistolarny słowa: *ἐντολή* koncentruje się na miłości Boga i bliźniego. Chodzi tu jednak nie o dowolne akty miłości, które człowiek sam z siebie mógłby dawać. Bóg chce być kochany w konkretny sposób – poprzez wiarę w Jezusa, wypełnianie przykazań, życie w prawdzie oraz miłość ku bliźniemu. Pierwszy List św. Jana stwierdza, że te przykazania miłości nie są ciężkie (1 J 5, 3). Dodatkowym uszczegółowieniem tego ujęcia jest konieczność ciągłego poznawania Boga: kto uwierzył w Jezusa – Jego Syna, ten rozpoznaje w Nim Ojca, i przez Jezusa w Duchu Świętym, miłuje Go. Można tu dostrzec swoiste *novum* przykazania miłości, które przekazał Chrystus. Stary Testament znał to przykazanie (Pwt 6, 5 i Kpł 19, 18), ale dopiero przez Jezusa, człowiek nauczył się sposobu, jak je wypełniać w takiej formie, jakiej pragnie tego sam Stwórca. Skoncentrujmy teraz naszą uwagę na wymiarze apokaliptycznym, który stanowi niejako syntezę myśli Janowej.

Wymiar apokaliptyczny

W Apokalipsie, *Wizjoner z Patmos* jedynie w dwóch miejscach używa słowa: *ἐντολή*. Ap 12, 17; 14, 12²⁰. Rozdział dwunasty *Objawienia Janowego* mówi o walce pomiędzy Niewiastą i Smokiem. Werset siedemnasty i następny stanowią zakończenie tej wizji. Smok (*ὁ δράκων*) na wszelkie sposoby pragnie zniszczyć Jej Dziecię (*τὸ τέκνον*) i resztę Jej potomstwa (*τῶν λοιπῶν τοῦ σπέρματος αὐτῆς*). Potomstwo owej Niewiasty jest tu bardzo precyzyjnie scharakteryzowane: *καὶ ὠργίσθη ὁ δράκων ἐπὶ τῇ γυναικὶ καὶ ἀπῆλθεν ποιῆσαι πόλεμον μετὰ τῶν λοιπῶν τοῦ σπέρματος αὐτῆς τῶν τηρούντων τὰς ἐντολὰς τοῦ θεοῦ καὶ ἐχόντων τὴν μαρτυρίαν Ἰησοῦ* (Ap 12, 17), stanowią je ci, którzy strzegą przykazań Bożych i posiadają świadectwo Jezusa. Zło walczy z ludźmi, którzy są potomstwem Niewiasty (*τοῦ σπέρματος αὐτῆς*), tak jak Jej Syn (*υἱός* – w. 5), ale nie potrafi ich pokonać, ponieważ genezą dobra obecnego w nich jest sam Bóg. Wysiłki Smoka są bezowocne, ponieważ sam Zbawca chroni swe dzieło. „Smok rozzłościł się (*ὠργίσθη ὁ δράκων*) z powodu Niewiasty”. Słowa

²⁰ Por. H. Bachmann, W. A. Slaby, *Konkordanz...*, dz. cyt., k. 627.

te ukazują życie emocjonalne zła osobowego – Szatan się złości, gdy jego plany się nie realizują²¹!

Nieco inny wymiar posiada zdanie zapisane w rozdziale czternastym: „Ὡδε ἡ ὑπομονὴ τῶν ἁγίων ἐστίν, οἱ τηροῦντες τὰς ἐντολάς τοῦ θεοῦ καὶ τὴν πίστιν Ἰησοῦ” (Ap 14, 12),

gdzie jest mowa o wytrwałości świętych (*ὑπομονή τῶν ἁγίων*), którzy strzegą przykazań Boga i wiary Jezusa. W obydwu tych tekstach ci, którzy przyjmują Boże przykazania, strzegą ich, co staje się niejako ich nazwą własną (*οἱ τηροῦντες*). Początek tego wersetu ukazuje *wytrwałość świętych* (*ἡ ὑπομονή τῶν ἁγίων*). Zachowywanie przykazań oraz wiary Jezusa wymaga od człowieka wytrwałości, dzięki której zdobywa świętość.

Apokaliptyczne ujęcie przykazania (*ἐντολή*) zwraca uwagę na dwie koncepcje. Po pierwsze osobowe zło walczy przeciwko ludziom zachowującym przykazania Boga, którzy świadczą o Jezusie. Jednak, po lekturze całości przesłania Apokalipsy wiadomo, że dobro już zwyciężyło. Po drugie zaś człowiek wytrwale zachowujący polecenia Boże i wiarę Jezusa jest określany mianem: *święty*. Panuje zatem między świętością a złem ciągła i zacięta walka, wymagająca od człowieka ofiar: wytrwałości, wiary i posłuszeństwa Bogu. Człowiek ma jednak wzór, który już pokonał zło w sposób ostateczny – Jezusa *Potomka Niewiasty*. On sam i wiara w Niego stanowi bazę dla zbawienia realizowanego poprzez wypełnianie przykazań Boga (*τὰς ἐντολάς τοῦ θεοῦ*).

Wnioski teologiczne

Po dokonaniu analiz tekstów *Janowych*, które zawierają termin *ἐντολή* możemy teraz zebrać w całość przedstawioną myśl teologiczną. Ujęcie ewangeliczne pokazuje nam nade wszystko przykład Jezusa, który wypełnia – jako Człowiek – przykazania Ojca. Chrystus nadaje swym uczniom przykazanie miłości bliźniego, osadzone na miłości Boga. Listy Janowe precyzują ową miłość – nie są nimi do-

²¹ Por. D. E. Aune, *Revelation 6–16*, [w:] red. D. A. Hubbard, G. W. Barker, *Word Biblical Commentary*, t. 52B, Nashville 1998, s. 707–708.

browolne jej akty – ale postawa, której od człowieka oczekuje Bóg. Chrystus swoim życiem doskonale ukazał jak realizować owo przykazanie. Człowiek jednak musi być wytrwały w realizacji przykazań Bożych, ponieważ zło walczy z tymi, którzy idą za dobrem. Takie zachowywanie przykazań stanowi, jak to mówi Apokalipsa, drogę do uświęcenia. W jednym tylko przypadku w literaturze Janowej jest użyte słowo: *ἐντολή* w odniesieniu do decyzji ludzkiej Arcykapłanów i Faryzeuszy.

John's *ἐντολή* Summary

As we read the writings of St. John, we often come across a statement in which *the inspired author* speaks on keeping God's commandment – *ἐντολή*. This command demands in itself obedience and implementation. The present entry contains an analysis of all the passages of *St. John's literature*, where this term is to be found. It also presents a depth of his theological thinking. In the Gospel one can perceive the example of Jesus who fulfilled the Father's command in a perfect way. He Himself teaches a man how to love God and his neighbor. It is the attitude of love that has its origin in the faith in Jesus – the Son of God. However, a human being must persevere in obeying God's commandment, for evil fights those who follow them (Ap 12,17). According to Apocalypse, such adherence to God's commandments determines our way to sanctification. Only once, the word *ἐντολή* is used in John's literature – when it is related to human decisions made by Archpreise and Pharisees (*οἱ ἀρχιερεῖς καὶ οἱ Φαρισαῖοι* – J 11, 57).